

ДИДАКТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ МОДЕЛІ АДАПТИВНОЇ ШКОЛИ

І.О. Гащенко,

Україна, Запоріжжя, Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

О.В. Кваша

Україна, Запорізька область, смт. Степногірськ, Степногірська ЗОШ

На сучасному етапі розвитку суспільства держава має потребу в такому типі особистості, яка здатна самостійно приймати рішення, гнучко реагувати на обставини, що весь час змінюються, та сама творити нові обставини. Таку особистість психологи визначають як творчу. Отже, виконуючи замовлення суспільства, система освіти повинна формувати у підростаючого покоління якості творчої особистості в процесі навчання і виховання. Найбільш продуктивно зробити це можливо в умовах моделі адаптивної школи, бо вибудовуючи модель адаптивної школи, є можливість передбачити використання адаптивних можливостей усіх учасників освітнього процесу. Провідними рисами адаптивної моделі школи є гнучкість, відкритість, мінливість, адекватна і своєчасна реакція на стрімко змінюються соціально-педагогічні умови, максимальна орієнтація на особистість дитини з її схильностями, творчими здібностями, особливостями, потребами.

Одним із структурних компонентів змісту сучасної освіти і є передача досвіду творчої діяльності молодому поколінню. Проте, репродуктивні методи навчання що в основному панують упродовж всього періоду перебування учня в середній школі, не в змозі реалізувати цей компонент змісту освіти.

Результати наших досліджень свідчать, що майже кожний учитель сучасної школи має своє уявлення про творчу особистість. Це, частіше його власні спостереження за учнями. Учитель часто ідентифікує здатність учня до навчання і його творчі можливості.

Проте психологи стверджують, що творчі здібності особистості не залежать від інтелекту та суми знань, а базуються на структурі інтелекту, розробленій Дж. Гілфордом, який розрізняв два види мислення: конвергентне та дивергентне.

Під конвергентним мисленням розуміється послідовний логічний процес, що йде суворо логічно й призводить до одного правильного рішення, обумовленого вихідними даними, тоді як дивергентне мислення – це процес, який одночасно йде в

кількох напрямках: допускає зміни шляхів вирішення проблеми, може відступати від логічної послідовності і призводить до непередбачених виходів та результатів, до декількох альтернативних рішень. Отже, за Гілфордом, саме здатність до дивергентного мислення характеризує творчо-обдаровану особистість, яку треба виявляти серед учнів.

Проте, для виявлення здатності до дивергентного мислення не досить такого методу, як спостереження. Потрібно й ще застосовувати в школах психологічні тести на креативність. Слід зазначити, що дослідження психологів в галузі природи творчості вже виявили якості творчої особистості, особливості її мислення та умови розвитку.

О.М. Матюшкін висунув концепцію творчої обдарованості, в якій виділяє такі структурні елементи: домінуюча роль пізнавальної мотивації; дослідницька творча активність; можливість досягнення оригінальних рішень, змога прогнозування; здатність до створення ідеальних еталонів, що можуть забезпечити естетичні, моральні та інтелектуальні оцінки. А Поль Торренс виділив основні принципи, якими повинен керуватися вчитель з метою заохочення творчого мислення учнів: відноситись до незвичайних запитань та ідей шанобливо; показувати дітям, що їх ідеї мають цінність; надавати змогу для самостійного навчання та заохочувати самостійність у навчання; надавати час без оціночної практики чи навчання.

Так, для формування та розвитку творчої компетентності учнів в навчальному закладі Степногірської ЗОШ І-ІІІ ст. спрямовано роботу шкільного самоврядування Козацька держава «Відродження», впроваджується курс «Рівний-рівному», працює молодіжний клуб лідерів «Форум», гурток «Правознавець», проводяться конкурси правової тематики. З метою профорієнтації введено профільне (біолого-географічний профіль) і допрофільне навчання (правовий профіль), налагоджено роботу гуртків журналістики, правознавства та екологічного гуртка «Первоцвіт», спортивних гуртків з волейболу, футболу, «Спасу», бойового гопаку, тенісу, важкої атлетики, стрільби. В школі працюють шкільний туристичний клуб «Глобус» та клуб книголюбів «Колосок». Розгалужена система гуртків, конкурсів в умовах моделі адаптивної школи сприяє формуванню творчої компетентності особистості. Таким чином вчителі навчального закладу забезпечують можливість реалізації законів творчості для вдосконалення навчання всіх учнів в умовах моделі адаптивної школи.

Звернемося до педагогічного досвіду реалізації вищезазначених проблем вчителем Степногірської ЗОШ І-ІІІ ст. Квашою Л.А. При побудові системи уроків з

біології для учнів, щойно розпочавши вивчення нового для них предмету, вчитель виходить з того, що творчість – складний психологічний процес, пов'язаний з характером, інтересами здібностями особистості і його центр – це уява. Вона є основою створення чогось нового в результаті переробки минулого досвіду і ніяка творча діяльність неможлива без фантазії, яку на уроках біології можливо мобілізувати, якщо забезпечити семикласникам їх улюблені види діяльності: думати, грати, діяти.

Проведення таких уроків вимагає від учителя глибоких знань з педагогіки і психології, винахідливості, комунікативності та творчої наснаги.

Так, урок з теми «Природні та штучні системи в середовищі життя людини» вчитель біології Степногірської ЗОШ І-ІІІ ст Кваша Л.А. провела в формі гри розрахованої на дві академічні години. Надаючи великого значення вивченню першого розділу нового для учнів предмету, вчитель запросила на урок і їх батьків, які стали співучасниками навчального процесу.

Кожен з батьків сидів зі своєю дитиною і мав право допомагати їй в усіх видах діяльності: естафеті знань, складанні та рішенні кросвордів, виконання експериментальних завдань тощо.

Якщо учень при відповіді помилявся, його батьки мали право виправити чи доповнити відповідь, «заробляючи» таким чином бали для своєї дитини.

У процесі підготовки до заключного уроку до теми учні повинні були виконати творчі завдання типу:

1. Відповісти на питання:

- Які небезпеки загрожують нашій планеті? Чи можеш ти особисто брати участь у її порятунку? Хто загрожує планеті Земля небезпекою? (Порадьтесь з батьками);

- Чи віриш ти в диво? Що таке диво? Ти бачив хоча б одне диво? Які дива подарувала нам природа? (Учні фантазували та склали коротку розповідь і розповідали це в класі)

2. Заведи в зошиті з біології сторінку «Я», в яку будеш на протязі року вносити всі дані про себе. Для початку вимірй свій зріст, діаметр голови, відстань між очима, вагу тіла і запиши результати на цій сторінці.

Такий незвичний підхід до вивчення теми як вправи на активізацію уяви, викликає інтерес у дітей і батьків, зробивши їх співучасниками творчого навчального процесу. Дидакт І.Я.Лернер довів, що практично всіх дітей можна навчити творчо мислити. Він визначив прийоми нестандартного мислення, які водночас є також процесуальними рисами творчої особистості: самостійне перенесення знань і вмінь у

нову ситуацію; бачення нової функції знайомого об'єкта; бачення нових проблем у знайомих ситуаціях; бачення структури об'єкта.

Таким чином на основі аналізу педагогічної літератури та експериментальної роботи можна виділити основні шляхи розвитку творчої компетентності учнів

- здатність до самоаналізу і самоконтролю;
- здатність до виявлення і постановки проблеми;
- здатність до висловлювання великого числа ідей;
- гнучкість – здатність до висловлювання різноманітного числа ідей;
- оригінальність – здатність відповідати на подразники нестандартно;
- здатність удосконалити об'єкт, додаючи деталі;
- здатність вирішувати проблеми, тобто до аналізу і синтезу.

Література

1. Балл Г.О. Про визначальні характеристики здібностей і принципи їх врахування у навчально-виховній роботі // Психологія. - К.: Дніпро, 1992. - Вип.32.
2. Волобуєва Т.Б. Розвиток творчої компетентності школярів // Управління школою. - Харків, 2005. - 110 с.
3. Леонтьев А.А. “Научите человека фантазии...”(творчество и развивающее образование)//Вопросы психологии. – 1998. - №5. –С.82-85
4. Лернер И.Я. Развивающее обучение с дидактических позиций // Педагогика.- 1996.- №2.
5. Развитие творческой активности школьников/Под ред. А.М.Матюшкина/Науч.-исслед. институт общей и педагогической психологии Акад. пед.наук. СССР. – М.: Педагогика, 1991. – 160 с.
6. Терещенко І.І. Творчість та педагогіка завжди разом // Педагогічна Сумщина. – 1998. - №1.

Надійшло до редакції 27.03.2013 року